

	Voorwoord	7
	Introductie	13
1.	Intellectueel eigendom	19
	a. Auteursrecht	21
	b. Naburig recht	53
	c. Merkenrecht	65
	d. Modellenrecht	75
	e. Handelsnaamrecht	83
	f. Domeinnamen	93
	g. Octrooirecht	99
2.	Vrijheid van meningsuiting	111
3.	Online	131
4.	Ondernemingsrecht	161
5.	Overeenkomsten	183
6.	Van pitch tot deal	209
7.	Juridische bijstand	233
8.	Arbeidsrecht	253
9.	Zelfregulering	275
10.	Subsidies	301
11.	Evenementen	323
	Dankwoord	339
	Over de auters	341
	Index	343

Axel Rüger

VOORWOORD

Directeur Van Gogh Museum

“I discovered the law again. You actually made me think about it. I managed to get through three years of law school without doing that.”

— Tom Cruise als Mitch McDeere in *The Firm*, 1993

Toen op mijn middelbare school het eindexamen in zicht kwam, doemde de vraag op wat te doen met mijn verdere leven, dat wil zeggen, wat ik zou gaan studeren. Om me heen, en niet in de laatste plaats vanuit mijn ouders, werden suggesties voor ‘verstandige vakken’ gedaan zoals economie en rechten. Dit laatste leek me nog een reële optie. Om me te oriënteren bezocht ik dan ook een paar hoorcolleges en kwam snel tot de conclusie dat ik toch maar liever iets anders wilde studeren. Het werd uiteindelijk kunstgeschiedenis en dat heb ik dan ook met heel veel plezier gedaan. Toen kon ik uiteraard nog niet weten dat ik later in mijn professioneel leven nog veel met juridische zaken te maken zou krijgen en ik eigenlijk op dat gebied wat beter onderlegd zou willen zijn. Soms zijn ‘verstandige’ zaken gewoon ook...verstandig.

Maar ik ben ook blij dat ik, net als zovelen in de culturele sector, in plaats van puur mijn verstand te volgen mijn passie heb kunnen waarmaken en kunstgeschiedenis heb mogen studeren. Deze sector leeft van mensen die kunst willen maken, die hun creativiteit willen toepassen, die willen onderzoeken en kunst en cultuur voor het publiek toegankelijk willen maken, door passie, inzet en toewijding. Kunstenaars en creatieven moeten hiervoor het hoofd vrij hebben en de ruimte nemen zonder zich op voorhand op wetten en regels te hoeven concentreren. Dat is het ideale beeld.

Echter, de realiteit is weerbarstiger. Er gelden juridische kaders waarbinnen kunstenaars en creatieve organisaties moeten opereren. In mijn huidige functie heb ik veel met juridische gebieden te maken zoals arbeidsrecht, contractrecht, IE-recht, diverse codes zoals governance en ook subsidies, vergunningen en meer. Daarbij heb ik me wel een en ander eigen kunnen maken maar word ik voornamelijk uitstekend bijgestaan door onze directiesecretaris Eva Schieveld, ook de huisjurist van het Van Gogh Museum. Echter voor de meeste kunstenaars, artiesten, vormgevers en andere creatieven geldt dat zij voor zichzelf werken of kleine organisatie hebben waarbij zij hun juridische zaken zelf moeten overzien – wat zonder juridisch onderlegde familieleden en vrienden nog niet zo gemakkelijk is.

Het voorliggende Handboek recht voor de culturele sector is bedoeld om vooral hierin hulp te bieden. Dit naslagwerk geeft antwoord op de meest voorkomende juridische vragen gerelateerd aan culturele activiteiten en organisaties. Het boek is geschreven voor de hele sector: kunstenaars, freelancers, studenten van kunstopleidingen en ook voor managers en medewerkers van culturele instellingen. Het is vooral bedoeld voor niet-juristen wat betekent dat het in toegankelijke taal is geschreven zonder juridisch jargon. Met dit boek willen de auteurs en het Van Gogh Museum graag een hulpmiddel bieden en daarmee bijdragen aan de verdere professionalisering van de culturele sector.

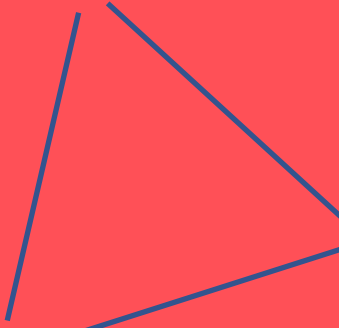
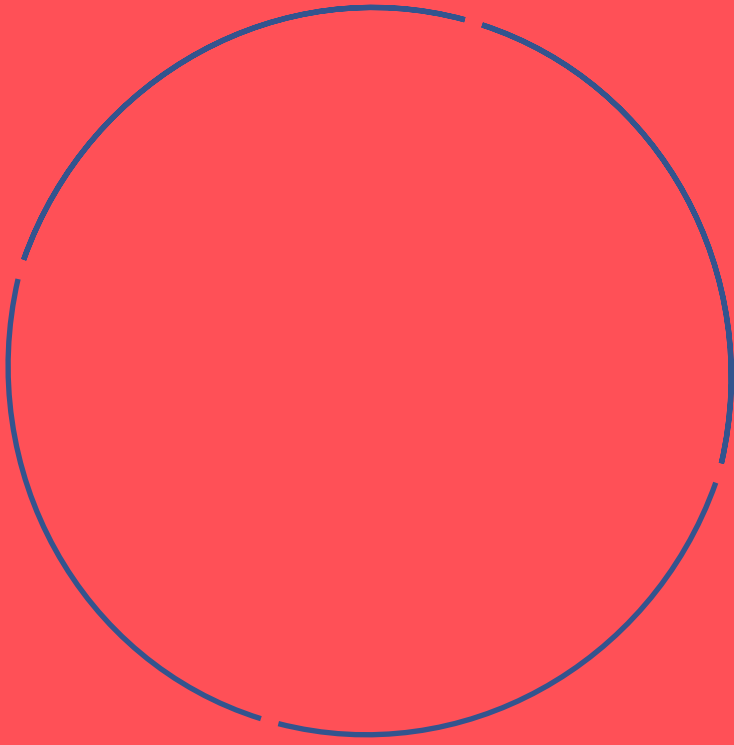
Een dergelijk boek is een complex voornemen dat zonder de steun van velen niet tot stand was gekomen. In de eerste instantie wil ik graag de twee uitstekende auteurs, Peggy de Jonge en Eva Schieveld bedanken. Op basis van hun ervaring in de dagelijkse praktijk hebben zij het idee voor dit boek ontwikkeld. Dankzij hun expertise, enthousiasme en enorme inzet hebben zij dit boek binnen een verrassend kort tijdsbestek gerealiseerd. Daarbij werden zij op de verschillende rechtsgebieden kundig bijgestaan, ondersteund en aangemoedigd door een aantal juristen. Hen wil ik hier graag in het algemeen bedanken. Achterin het boek worden zij samen met de donateurs uitgebreider vermeld. Een bijzonder bedankje verdienen in deze context advocatenkantoor Rutgers & Posch, die niet alleen met hun inhoudelijke expertise maar ook op allerlei

andere manieren – van financiële steun tot en met het beschikbaar stellen van bureauruimte, databases en hun bibliotheek – deze publicatie hebben ondersteund. Ook de kennis en expertise van Brinkhof Advocaten is onmisbaar geweest voor dit boek. Daarbij veel dank voor ook hun financiële steun.

Graag wil ik ook de uitgever Wolters Kluwer bedanken, en dan met name Peter van der Jagt. Zij hebben vanaf het eerste moment, toen het concept aan hen gepresenteerd werd, het hele project met enthousiasme omarmt en de auteurs met expertise en daadkracht terzijde gestaan. De uitgever heeft ook de door de auteurs voorgestelde eigentijdse vormgeving door Bas Koopmans bereidwillig geaccepteerd. Een dergelijk project kan alleen gerealiseerd worden met de nodige financiële middelen. Hier hebben de twee auteurs zich ook als gedreven fondsenwervers bewezen. Ik wil dan ook alle donateurs die via de crowdfunding platform Voordekunst.nl aan deze publicatie hebben bijgedragen van harte bedanken.

“Start

by starting.”

1. INTELLEC- TUEEL EIGENDOM

Intellectueel eigendom (IE) is een verzamelnaam voor rechten op intellectuele creaties. Makers van films, teksten, afbeeldingen, logo's, illustraties, kunst, merknamen, foto's, muziek, uitvindingen, software, etc. worden allemaal beschermd onder het intellectueel eigendom. Er zijn vele soorten intellectueel eigendom die in aparte wetten worden geregeld. Dit boek bespreekt de belangrijkste voor de kunst- en cultuursector: auteursrecht (Hoofdstuk 1a), naburig recht (Hoofdstuk 1b), merkenrecht (Hoofdstuk 1c), modellenrecht (Hoofdstuk 1d), handelsnaamrecht (Hoofdstuk 1e), domeinnamen (Hoofdstuk 1f), octrooirecht (Hoofdstuk 1g). Hierbij merken we op dat 'domeinnaamrecht' geen intellectueel eigendomsrecht is.

AUTEURS- RECHT

Elke creatieve maker - van ontwerper, auteur, kunstenaar, muzikant tot fotograaf - heeft vrijwel dagelijks met het auteursrecht te maken. Maar ook instellingen en bedrijven komen hier regelmatig mee in aanraking. Daarmee is het misschien wel het belangrijkste rechtsgebied binnen het intellectuele eigendomsrecht en daarmee voor creatieven. Een tekst, foto, muziekstuk, ontwerp voor een website, een stoel, een verpakking; op al deze werken kan auteursrecht rusten, in het Engels ook wel 'copyright' genoemd. Sommige creatieve makers vervloeken het auteursrecht en vinden het achterhaald. Maar het is goed om te beseffen dat het auteursrecht de maker exclusief zeggenschap geeft over wat er met zijn werk mag gebeuren. Meestal gaat deze zeggenschap over het exploiteren van een werk, zodat de maker daarmee geld kan verdienen. Maar het

auteursrecht biedt meer mogelijkheden aan de maker dan alleen exploitatierechten. Zo heeft de maker op grond van dit recht zogenaamde ‘persoonlijkheidsrechten’ die de reputatie van de maker beschermen.

Dit hoofdstuk gaat in op de hoofdlijnen van het auteursrecht. We gaan in op de maker, het werk, rechten van de opdrachtgever en de werkgever, bevoegdheden, vergoedingen, persoonlijkheidsrecht, portretrecht, citaatrecht, inbreuk, plagiaat en handhaving.

1a.1

Definitie auteursrecht en beschermingsomvang

Auteursrecht	Het auteursrecht geeft aan de maker van een origineel werk het uitsluitend recht om dit werk te gebruiken en om anderen te verbieden ervan gebruik te maken. Als iemand anders jouw werk (deels) gebruikt zonder dat jij hiervoor toestemming heb gegeven, dan is er in de regel sprake van inbreuk op grond van het schenden van jouw auteursrecht. De maker heeft namelijk als enige zeggenschap over wat er met zijn werk mag gebeuren en heeft daarmee als enige het recht in handen om een werk te exploiteren. Aan deze toestemming kan de maker voorwaarden verbinden, bijvoorbeeld een financiële vergoeding. Het idee daarachter is dat je als maker de vruchten moet kunnen plukken van je creatieve prestatie. Dit wordt geregeld in de Auteurswet.
Auteurswet	Deze wet stamt uit 1912, maar is nog steeds actueel omdat de artikelen uit deze wet ook kunnen worden toegepast op werken in het digitale domein. De Auteurswet is namelijk ‘techniek neutraal’. Lees daarover meer in Hoofdstuk 3: <i>Online</i> .
Werk	Om aanspraak te kunnen maken op een auteursrecht is het noodzakelijk dat je als maker een origineel werk van letterkunde, wetenschap

of kunst maakt. Wat is nu een origineel werk? De Hoge Raad heeft bepaald dat om voor auteursrechtelijke bescherming in aanmerking te komen, een werk “een eigen, oorspronkelijk karakter bezit” en dat het “het persoonlijk stempel van de maker” draagt. De Europese rechter heeft dit omschreven als een “eigen, intellectuele schepping van de maker”. Voorgaande komt erop neer dat het werk niet mag zijn ontleend aan een ander werk en dat er sprake moet zijn van een creatieve prestatie. De wet stelt geen vereisten aan de vorm, het auteursrecht beschermt namelijk de geestelijke schepping van de auteur, ongeacht de vorm waarin die schepping is gegoten. Wel is belangrijk dat een werk waarneembaar is. Een werk voldoet al snel aan het vereiste van oorspronkelijkheid. Zelfs een boodschappenbriefje of een tekening van een peuter zijn auteursrechtelijk beschermd. Het hoeft dus niet om kunst met een grote ‘K’ te gaan. Er rust ook auteursrecht op werken die nog niet voltooid zijn (mits waarneembaar) of op schetsen.

Gewijzigde vorm

Op werken in gewijzigde vorm, zoals vertalingen, muziekstukken en verfilmingen die zijn afgeleid van een origineel werk, rust ook auteursrecht. Als je een boek vertaalt dan rusten er dus auteursrechten op het originele werk (bij de auteur) en auteursrechten op de vertaling (bij de vertaler).

Ideeën

Ideeën worden niet beschermd door het auteursrecht, er is immers geen sprake van een waarneembaar werk. Zodra je een idee of gedachte uitwerkt in een concreet werk, bijvoorbeeld een product of een ontwerp, kun je wel bescherming ontfangen aan het auteursrecht. Net als een idee is een stijl ook niet beschermd, denk hierbij bijvoorbeeld aan het pointillisme of het kubisme. Meerdere schilders hanteren deze stijl; dat is toegestaan. Elkaars concrete werken namaken echter niet.

Stijl

Ontstaan

Het auteursrecht ontstaat automatisch, simpelweg door het maken van een werk. Er is geen registratie of andere handeling vereist. Het toevoegen van een ©-teken is dus ook niet nodig. Dit gebeurt wel vaak omdat het een bepaalde boodschap uitdraagt: let op, dit werk is beschermd door het auteursrecht. Het ©-teken heeft echter in het Nederlandse recht geen juridische status, het is niet vereist en je kunt er geen rechten aan ontfangen.

Duur

Het auteursrecht blijft tot zeventig jaar na de dood van de maker van kracht. Als de maker niet is aangeduid of als een instelling,

bedrijf of organisatie als maker is aangeduid, dan is de termijn 70 jaar na rechtmatige publicatie van een werk.

Overlijden

Met het overlijden gaat het recht over op de erfgenamen; ook dit gebeurt automatisch. Indien je wilt dat het auteursrecht aan één van de erfgenamen of een ander persoon of bijvoorbeeld een instelling toekomt, dan kan je dit regelen door het auteursrecht apart te omschrijven in je testament. Na afloop van de termijn is het werk rehtenvrij. Zo kun je dus bijvoorbeeld het werk van Rembrandt van Rijn zonder auteursrechtinbreuk namaken. Lees hieronder meer bij het kopje ‘publiek domein’.

Eigendomsrecht

Een veelvoorkomend misverstand is dat je door het kopen van een werk, bijvoorbeeld een schilderij, ook het auteursrecht verkrijgt. Dit is onjuist. Het auteursrecht staat los van het eigendomsrecht. Als je een schilderij koopt, mag je als eigenaar bepalen waar je het ophangt, maar je mag geen afbeelding van het schilderij op een poster drukken en verkopen. Dit (exploitatie)recht is immers voorbehouden aan de maker op grond van het auteursrecht. De eigenaar van het schilderij heeft alleen het eigendomsrecht, niet het auteursrecht.

Publiek domein

Er is wel een uitzondering. Indien het auteursrecht is verlopen dan is er geen toestemming meer vereist van de rechthebbende voor exploitatie van het werk. Dit houdt in dat de eigenaar van het schilderij het werk wél mag exploiteren, zonder dat er vooraf toestemming is vereist. Maar andere mensen dan de eigenaar hebben dit recht ook: het werk is door het vervallen van het auteursrecht namelijk in het ‘publieke domein’ terechtgekomen. Dit houdt in dat een werk vrij is van auteursrechten. Met andere woorden: als een werk in het publieke domein valt, 70 jaar na het overlijden van de maker, is geen toestemming van de rechthebbende nodig indien je een werk wil exploiteren.

REGELS Artikel 1AW – aard van het auteursrecht
 Artikel 10 AW – werk
 Artikel 37 AW – duur

De rechthebbenden

De maker	De hoofdregel is dat het auteursrecht toekomt aan de maker van een werk. Dit is in de regel de persoon die de creatieve ‘arbeid’ verricht. In het geval dat de maker zijn rechten aan een ander overdraagt (bijvoorbeeld als hij zijn rechten verkoopt) of als zijn rechten bij het overlijden overgaan op zijn erfgenamen, komen de auteursrechten toe aan zijn ‘rechtverkrijgenden’. Onder rechtverkrijgenden vallen dus erfgenamen of eventuele derden aan wie het auteursrecht is overgedragen, waardoor de auteursrechten niet langer bij de maker berusten.
Bewijs makerschap	Behoudens tegenbewijs wordt als maker beschouwd de persoon die als zodanig op of in het werk is aangeduid. Ook een pseudoniem of initialen gelden als aanduiding. Indien iemand anders beweert de maker te zijn dan is het op grond van de wet aan die ander om daarvan het bewijs te leveren. Maar hoe kun je als maker dan bewijzen dat je de maker bent van een werk? Bijvoorbeeld als je kunt laten zien dat jij een werk op een bepaald moment hebt gemaakt. Om het tijdstip van maken vast te leggen kun je je werk online in je portfolio zetten, voorzien van een digitale tijdsaanduiding. Maar soms wil je een werk niet openbaar maken omdat je het bijvoorbeeld nog gaat pitchen of omdat het geheim moet blijven. In zo’n geval kun je toch bewijs krijgen om aan te tonen dat jij op een bepaalde datum een bepaald werk hebt gemaakt.
i-depot	Een eenvoudige manier om dit te kunnen doen is door het indienen van een i-depot bij het Benelux Bureau voor de Intellectuele Eigendom. Met een i-depot kun je bewijzen dat op een bepaalde datum een werk bestond. Maar let op, een i-depot is dus niet vereist voor het verkrijgen van het auteursrecht en geeft verder geen rechten of bescherming. Het is puur en alleen een bewijsmiddel om aan te tonen dat een werk op een bepaald moment bestond.
Gedeeld auteursrecht	Meerdere personen kunnen auteursrecht hebben op hetzelfde werk. In hoofdlijnen zijn er twee situaties te onderscheiden: <ol style="list-style-type: none"> 1. Het werk is op te splitsen in verschillende bijdragen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij dit boek. Naast de auteursrechten op de tekst van het boek heeft de ontwerper de vormgeving van het boek verzorgd. De auteursrechten die rusten op de

vormgeving zijn van de ontwerper. Het boek is dus op te splitsen in afzonderlijke bijdragen (tekst en vormgeving) en op elke afzonderlijke bijdrage rust auteursrecht.

2. Indien er meerdere makers samen hebben gewerkt aan een werk dat één geheel vormt, is er sprake van gemeenschappelijk auteursrecht en komt het auteursrecht aan de makers gezamenlijk toe. De afzonderlijke bijdrage van de makers mogen in dat geval niet meer van elkaar te scheiden zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval als twee kunstenaars samen één beeldhouwwerk maken. Indien een partij toestemming vraagt om het beeldhouwwerk te mogen exploiteren, dan zullen beide makers afzonderlijk toestemming moeten geven.

Verzamelwerk Het wet regelt ook het geval waarbij er meerdere personen afzonderlijke bijdragen leveren aan een zogenaamd 'verzamelwerk'. Dit kan bijvoorbeeld een film zijn, hier werken vaak vele creatieven aan mee, van scriptschrijver tot regisseur en acteur. Indien er sprake is van een verzamelwerk waarbij twee of meer personen afzonderlijke bijdragen hebben geleverd, dan komt (onverminderd het auteursrecht op deze afzonderlijke werken) het auteursrecht toe aan (a) onder wiens leiding en toezicht het gehele werk tot stand is gebracht, bijvoorbeeld de hoofdredacteur of filmregisseur; of (b) de persoon die de verschillende werken heeft verzameld, bijvoorbeeld bij een dichtbundel.

Vervaardigers Indien het werk tot stand is gebracht naar het ontwerp van iemand anders en onder diens leiding en toezicht wordt vervaardigd, dan wordt de persoon onder wiens leiding en toezicht het werk tot stand is gekomen als de maker van het werk aangemerkt. Zo is de architect rechthebbende op het ontwerp, en niet de bouwvakkers (de vervaardigers) die het huis bouwen.

Daarnaast kent het auteursrecht een aantal uitzonderingen waarbij een ander dan de werkelijke maker als rechthebbende wordt gezien. We lichten dit toe.

Rechtspersoon Indien een werk rechtmatig openbaar wordt gemaakt uit naam van een openbare instelling (staat, provincie, gemeente), een stichting, vereniging of vennootschap dan wordt deze als maker aangemerkt. Denk bijvoorbeeld aan een jaarverslag of een poster voor een voorstelling van een theater. Tenzij je daar andere afspraken over maakt

	met je opdrachtgever of tenzij je op het werk wordt vermeld als maker, dan blijf je de maker van het werk.
Werkgever	Op grond van het werkgeversauteursrecht heeft de werkgever het auteursrecht op werken gemaakt door de werknemer in de uitvoering van zijn werkzaamheden, tenzij de werknemer in zijn arbeidsovereenkomst heeft laten opnemen dat het auteursrecht aan hem toekomt. Werk je dus als ontwerper in dienstverband voor een reclamebureau en je maakt geen andere afspraken, dan komen de auteursrechten toe aan je werkgever.
Stagiaires	Hoe zit het nu met stagiaires? Die zijn immers niet in dienst maar werken op basis van een stage-overeenkomst. Als je geen specifieke afspraken maakt met een stagiair dan komen alle auteursrechten toe aan de stagiair. Zorg dus dat er in de stageovereenkomst een bepaling staat dat de stagiair zijn rechten overdraagt.
Afspraken	Het is dus mogelijk contractueel afspraken te maken die op voorhand de rechtenverdeling tussen partijen regelt. Dit is met name aan te raden als er wordt gewerkt met stagiaires of met freelancers. Afspraken over de rechtenverdeling kunnen bijvoorbeeld opgenomen worden in een overeenkomst van opdracht of algemene voorwaarden. Zie hiervoor ook Hoofdstuk 5: <i>Overeenkomsten</i> .
Opdrachtgever	Indien je handelt in de hoedanigheid van opdrachtgever is extra oplettendheid vereist. Indien je geen contractuele afspraken maakt met een opdrachtnemer (freelancer), dan rust op grond van de auteurswet het auteursrecht in beginsel bij de opdrachtnemer, dit is immers de maker die de creatieve arbeid heeft verricht. Zie het kader hieronder voor meer uitleg.

OPDRACHTGEVER EN OPDRACHTNEMER: WIE HEEFT NU HET AUTEURSRECHT?

In de praktijk gebeurt het regelmatig: er worden geen afspraken gemaakt tussen een bedrijf of instelling (opdrachtgever) en een creatieve ondernemer (opdrachtnemer) over de auteursrechten. Wel maken partijen afspraken wanneer de opdrachtnemer het werk af moet hebben en tegen welke prijs de opdrachtnemer de opdracht uitvoert. De